

UPPSALA
UNIVERSITET

UFV 2020/2649

Vilseledande vid examination

Internrevisionsrapport

Fastställd av Konsistoriet 2021-04-22

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
1 Bakgrund	4
2 Syfte och omfattning.....	4
2.1 Revisionsfrågor	5
2.2 Risker	5
2.3 Metod	5
2.4 Bedömningskriterier.....	6
3 Vilsledande vid examination	6
4 Iakttagelser och resultat från granskningen	8
4.1 Förebygga fusk	8
4.1.1 Styrande och stödjande dokument	8
4.1.2 Information riktad till studenter	10
4.1.3 Information och kompetensutveckling riktad till lärare/personal	12
4.1.4 Bedömning	13
4.2 Upptäcka misstänkt fusk	14
4.2.1 Centraliserad tentamenssamordning – salstentamen i egen regi	14
4.2.2 Plagiatkontroll	15
4.2.3 Bedömning	16
4.3 Hantera misstänkt fusk.....	17
4.3.1 Enhetliga handläggningsrutiner	17
4.3.2 Utredning av grundad misstanke om försök till fusk	18
4.3.3 Dokumentation	20
4.3.4 Bedömning	21
4.4 Uppföljning.....	22
4.4.1 Uppföljning och erfarenhetsutbyten i lärandesyfte	22
4.4.2 Bedömning	23
5 Sammanfattande bedömning och rekommendationer	23

Sammanfattning

Internrevisionen har granskat och bedömt om den interna styrningen och kontrollen är betryggande vad avser processen för hantering av misstänkt fusk vid examination. Granskningen har särskilt inriktats mot att undersöka vilka rutiner universitetet har för att förebygga, upptäcka och hantera misstänkt fusk, hur rutinerna tillämpas samt vilken uppföljning universitetet har av efterlevnaden av rutiner och regler inom området.

Tydliga regler och rutiner som är kända och tillämpas, är en förutsättning för att ärenden om misstänkt fusk vid examination ska hanteras enhetligt och att studenter behandlas likvärdigt oavsett vid vilken institution de studerar. Granskningen visar dock att tillämpningen inte är enhetlig inom universitetet och att den, i vissa delar, avviker från de universitetsgemensamma rutinerna och riktlinjerna. Vidare saknar och efterfrågar institutionerna i flera fall stöd i sitt arbete med att förebygga och hantera misstänkt fusk, däribland praktiskt stöd och vägledning vad avser handläggning, utredning och bedömning av grundad misstanke om försök till fusk.

Avsaknad av universitetsgemensamt informationsmaterial riktat till studenter, med fuskförebyggande fokus och utformat utifrån studentperspektiv, har lett till att institutioner utvecklar eget material var för sig, vilket medför risk för suboptimering och mindre god hushållning med statens medel. Granskningen visar även att det saknas uppföljning i lärandesyfte och etablerade fora för erfarenhetsutbyte i vilka gemensamma arbetssätt kan utvecklas.

Internrevisionens sammanfattande bedömning är att det finns ett förbättringsbehov vad avser att förbättra enhetligheten i hanteringen av misstänkt fusk och tillämpningen av rutiner och regler inom universitetet, för att studenter, i så hög grad som möjligt, ska behandlas likvärdigt oavsett inom vilken institution som de studerar.

Internrevisionen rekommenderar därför rektor att:

- Inventera institutionernas informationsbehov och säkerställa att universitetsgemensamt informationsmaterial utvecklas och görs tillgängligt för institutioner.
- Stödja institutionerna i arbetet genom kompetensförstärkande insatser såsom internutbildning och praktisk vägledning, avseende bland annat handläggning, utredning och bedömning av grundad misstanke om försök till fusk.
- Etablera uppföljning och fora för erfarenhetsutbyten i lärandesyfte och för att skaffa kännedom om tillämpning av rutiner och eventuella utvecklingsbehov.
- Förtydliga och uppdatera styrande och stödjande dokument i enlighet med vad som framförs i avsnitt 4.1.1.

1 Bakgrund

Fusk vid tentamen och andra examinationsuppgifter, som formellt benämns vilseledande vid examination, är ett problem som med jämna mellanrum får medial uppmärksamhet. Under pandemin har anmälningarna om misstänkt vilseledande vid examination ökat markant men redan innan pandemin rapporterade UKÄ att antalet disciplinärenden orsakade av vilseledande vid examination ökat kraftigt vid landets universitet och högskolor.¹ Enligt UKÄ:s analys råder osäkerhet om det stigande antalet disciplinärenden beror på att lärosätena blivit bättre på att upptäcka fusk eller om fusket faktiskt ökat. Det har dock vid internrevisionens riskanalys genom intervjuer samt vid vetenskapsområdet för medicin och farmacis riskanalys framkommit att det också föreligger risk för att misstanke om fusk riskerar att inte anmälas i den utsträckning som det faktiskt förekommer.

Enligt högskoleförordningen ska en grundad misstanke om att en student fuskat vid examination skyndsamt anmälas till rektor.² Om inte universitetet har tillfredsställande processer för hantering av vilseledande vid examination riskeras förutom att universitetet brister i sin myndighetsutövning och likabehandling av studenter, att förtroendet för universitetets utbildning skadas, vilket i sin tur kan få negativa konsekvenser för universitetets framtida förmåga att attrahera kvalificerade studenter. Därutöver riskeras också universitetets måluppfyllelse beträffande en god lärandemiljö och utbildning av högsta kvalitet.³ Internrevisionen genomför därför en granskning som avser att bedöma huruvida den interna styrningen och kontrollen av processen för hantering av vilseledande vid examination är betryggande.

2 Syfte och omfattning

Det övergripande syftet med granskningen är att undersöka och bedöma om den interna styrningen och kontrollen vad avser processen för hantering av misstänkt fusk vid examination är betryggande.⁴

Granskningen har särskilt inriktats mot rutinerna för att:

- förebygga fusk vid examination,
- upptäcka misstänkt fusk vid examination samt
- hantera misstänkt fusk vid examination.

Vad avser att *förebygga fusk* har granskningen inriktats på områdena styrande och stödjande dokument samt information riktad till student samt information riktad till lärare och annan personal som hanterar fusk. Beträffande att *upptäcka misstänkt fusk*

¹ Antalet disciplinärenden ökade med mer än 50 % från 2015 (880 st.) till 2018 (1.326 st.). Vilseledande vid examination var i klar majoritet och stod för den högsta ökningen (UKÄ rapport 2019:14). Om hänsyn tas till utbildningsvolymen är ökningen t.o.m. högre.

² 1 § och 9 § 10 kap. högskoleförordningen (SFS 1993:100).

³ Uppsala universitets mål och strategier (UFV 2018/641).

⁴ Vilseledande vid examination benämns i det följande; fusk (för att förenkla i rapporttexten).

har rutiner för tentamenssamordning och plagiatkontroll varit i fokus, dock har dessa områden endast granskats översiktligt. Gällande att *hantera misstänkt fusk* vid examination har rutiner för handläggning, utredning samt dokumentation granskats.

Granskningen omfattar rutiner för hantering av misstänkt fusk vid examination vid tentamen och inlämningsuppgifter. Granskningen är inriktad på rutiner på institutionsnivå och omfattar inte rutiner för disciplinnämndens arbete eller hur bedömningar av misstänkt fusk eller anmälda fuskärenden har gjorts.

2.1 Revisionsfrågor

För att uppnå syftet kommer följande revisionsfrågor att besvaras:

- Vilka rutiner har universitetet för att förebygga fusk samt upptäcka och hantera misstänkt fusk vid examination?
- Finns variationer i tillämpningarna av rutinerna inom universitetet som kan innebära risk att studenterna inte behandlas lika?
- Vilken uppföljning har universitetet av att rutiner och gällande regler tillämpas?

2.2 Risker

Brister i universitetets rutiner för att förebygga fusk vid examination samt upptäcka och hantera misstänkt fusk kan medföra risker såsom:

- att studenterna inte behandlas lika utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv om hantering av misstänkt fusk skiljer sig mellan institutioner och inte görs enligt enhetliga rutiner.
- att förtroendet för universitetets utbildningar tar skada om det sprider sig till studenter och allmänhet att Uppsala universitet är ett lärosäte där det är möjligt att fuska utan att det upptäcks, anmäls eller att påföljd utgår.
- att måluppfyllelsen beträffande en god lärandemiljö och utbildning av högsta kvalitet riskeras.

2.3 Metod

Granskningen har genomförts genom dokumentstudier och intervjuer med prefekter och/eller studierektorer (vid delegation) vid sju institutioner; Institutionen för farmaci, Institutionen för fysik och astronomi, Företagsekonomiska institutionen, Institutionen för informationsteknologi, Institutionen för kirurgiska vetenskaper, Konstvetenskapliga institutionen och Institutionen för lingvistik och filologi. Även företrädare för Studentavdelningen, Juridiska avdelningen och Byggnadsavdelningen inom universitetsförvaltningen samt en av universitetets betygsombudsmän har intervjuats.⁵ Därutöver har områdeskanslierna, Avdelningen för kvalitetsutveckling, Avdelningen för universitetsgemensam IT, HR samt registraturen bidragit med information.

⁵ Granskningen har genomförts under perioden november 2020 – februari 2021. Faktainnehållet i rapporten har i huvudsak inhämtas under december och januari via intervjuer.

2.4 Bedömningskriterier

Med bedömningskriterier avses de regler eller normer som bildar underlag för internrevisionens bedömningar och rekommendationer. Granskningen tar sin utgångspunkt i och bedömningar görs utifrån myndighetsförordningens krav om att verksamheten ska bedrivas på ett sätt så att bl.a. effektivitet, regelefterlevnad och god hushållning med medel uppnås samt högskoleförordningens krav på att det vid universitetet ska finnas en intern styrning och kontroll som fungerar på ett betryggande sätt.⁶

Bedömningar görs därutöver bl.a. utifrån:

Högskoleförordning (SFS 1993:100) 10 kap.

Rutin för hantering av misstanke om vilseledande vid examination (UFV 2013/1411).

Riktlinjer för genomförande av skriftliga prov inklusive e-tentamina vid Uppsala universitet (UFV 2018/2093).

Riktlinjer för genomförande av skriftliga prov på distans vid Uppsala universitet (UFV 2020/2118). Fastställda 2020-12-15 och gällande fr o m VT 2021 och har därför inte omfattats av granskningen mer än att de är beskrivna i avsnittet om styrande dokument.

Riktlinjer för studenternas arbetsvillkor på grundnivå och avancerad nivå vid Uppsala universitet (UFV 2009/902, reviderade 2020-12-01).

3 Vilseledande vid examination

Vilseledande vid examination är, förenklat uttryckt, den formella benämningen på fusk och plagiat. Att vilseleda vid examination är en disciplinär förseelse. Disciplinära åtgärder får, enligt högskoleförordningen, vidtas mot studenter som med otillåtna hjälpmedel eller på annat sätt försöker vilseleda vid examination.⁷ Det är endast universitetets disciplinnämnd och rektor som får besluta om disciplinära åtgärder. De disciplinära åtgärderna är varning och avstängning. Varning kan beslutas av rektor eller av disciplinnämnd, avstängning beslutas av disciplinnämnden.⁸

Vilseledande vid examination kan ske på olika sätt, bl.a. genom otillåtet hjälpmedel, otillåtet samarbete eller plagiering. Vilseledande kan exempelvis vara att vid salstentamen använda icke tillåtna hjälpmedel såsom fusklappar, anteckningar i böcker eller mobiltelefon. Otillåtet samarbete kan vara att studenter samarbetar under hemtentamen eller en annan individuell examinationsuppgift. Plagiering innebär att kopiera eller skriva av någon annans text utan att ange källa eller markera att det är ett citat. Enligt högskoleförordningen kan det räcka med att studenten har försökt fuska för att en disciplinär åtgärd ska kunna vidtas.⁹

⁶ 3§ Myndighetsförordningen (2007:515) och 2 kap. 2§ högskoleförordningen (SFS 1993:100).

⁷ 1 § 10 kap. högskoleförordningen (SFS 1993:100) ”Disciplinära åtgärder får vidtas mot studenter som 1. med otillåtna hjälpmedel eller på annat sätt försöker vilseleda vid prov eller när en studieprestation annars ska bedömas”.

⁸ 1-3, 9 §§ 10 kap. högskoleförordningen (SFS 1993:100).

⁹ UU.se/Student/Regler och rättigheter/Fusk och plagiat samt 1 § 10 kap. högskoleförordningen (SFS 1993:100).

Uppsala universitet arbetar kontinuerligt med att förebygga, upptäcka och hantera misstanke om försök till vilseledande vid examination. Som utgångspunkt för arbetet finns bl.a. en universitetsgemensam rutin för hantering av misstänkt fusk som syftar till att sådana ärenden ska hanteras enhetligt inom universitetet och att studenter, i den mån det är möjligt, ska få samma information och behandlas lika, oavsett vid vilken institution de studerar.

Hanteringsgången när det finns misstanke om vilseledande vid examination sträcker sig från själva upptäckten, som ofta görs av den ansvarige läraren, via den hantering och utredning som görs av institutionen, till (i det fall institutionen bedömer att det finns en grundad misstanke om försök till fusk) upprättande av en formell anmälan till rektor. Ärendet utreds och bereds sedan vidare av rektor och disciplinnämnd, som fattar beslut om disciplinär åtgärd.

Vid Uppsala universitet har antalet anmälningar om misstänkt fusk till rektor ökat de senaste åren. Ökningen under pandemin 2020 har dock varit extra kraftig då antalet anmälningar flerdubblats. Enligt statistik från Juridiska avdelningen anmäldes 288 studenter för misstänkt fusk under 2020, att jämföra med 91 studenter 2019 respektive 69 studenter 2018. Under normalår som 2018 och 2019 har plagiat varit den vanligaste orsaken till misstanke om fusk (ca 80 procent av anmälningarna) och därefter har otillåtna hjälpmedel kommit (ca 12 -14 procent). Under pandemin 2020 har dock otillåtet samarbete varit den vanligaste anmälningsorsaken (ca 60 procent).¹⁰ Även om anmälda ärenden i alla kategorierna plagiat, otillåtna hjälpmedel och otillåtna samarbeten har ökat 2020, så står otillåtna samarbeten för större delen av den kraftiga ökning som skett under pandemin.

Pandemin och den snabba omställning till examination på distans som den medfört, har under det senaste året inneburit utmaningar vad gäller att examinationsformer och tekniska förutsättningar har förändrats, t.ex. har digital examination på distans i form av hemtentamen blivit vanligare, vilket även ställt andra krav på det fuskförebyggande arbetet. Inom universitetet har därför ett utvecklingsarbete genomförts 2020 för att stödja institutionerna med att omarbeta tentamens- och examinationsuppgifter för att passa digitalt format. Ett arbete som bl.a. resulterat i att riktlinjer för genomförande av digital examination på distans med tillhörande vägledning för lärare har tagits fram.¹¹

Nyligen har även ett utvecklingsarbete initierats inom universitets- och högskolesektorn. Inom Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) har, i januari 2021, en arbetsgrupp för att arbeta med disciplinärendefrågor inrättats, i vilken Uppsala universitet finns representerad. Arbetsgruppens uppdrag är att ”inventera processen för disciplinärenden och överväga framtagandet av gemensamma deklARATIONER, rekommendationer eller ramverk vad gäller förebyggande av fusk, anmälan, bedömning och påföljd av disciplinärenden vid landets lärosäten”.¹²

¹⁰ Enligt statistik över disciplinärenden 2018 - 2020 från Juridiska avdelningen.

¹¹ Riktlinjer för genomförande av skriftliga prov på distans vid Uppsala universitet (UFV 2020/2118). Vägledning vid examination på distans, 2020-12-01.

¹² SUHF Presidiebeslut 2021-01-21 ”Arbetsgruppen för disciplinärenden”, Dnr SU-850-0003-21.

4 Iakttagelser och resultat från granskningen

I kapitel 4 redogörs för iakttagelser och bedömningar som gjorts under granskningen.¹³ Rapporteringen är i huvudsak avvikelsebaserad vilket innebär att sådana iakttagelser som vi bedömer som brister eller risker beskrivs. I de följande delarna av rapporten benämns *vilseledande vid examination* förenklat uttryckt: *fusk*.

4.1 Förebygga fusk

4.1.1 Styrande och stödjande dokument

Granskningen visar att universitetsgemensamma riktlinjer och rutiner, bland annat avseende genomförande av skriftliga prov och hantering av misstanke om vilseledande vid examination, finns upprättade. Stödjande dokument, t.ex. i form av vägledningar, handledningar m.m. för att stödja det praktiska arbetet finns dock i endast begränsad omfattning.

Styrande och stödjande dokument är en viktig del av den interna styrningen och kontrollen för att tydliggöra hur arbetet med att förebygga, upptäcka och hantera misstänkt fusk ska bedrivas och för att möjliggöra en enhetlig hantering av misstänkta fuskärenden inom universitetet och därigenom likabehandling av studenter.

I universitetets mål- och regelsamling finns flera styrande och stödjande dokument med anknytning till området, i form av universitetsgemensamma riktlinjer och rutiner, som syftar till att stödja och underlätta hantering av ärenden vid misstanke om fusk.¹⁴

Däribland finns en universitetsgemensam *Rutin för hantering av misstanke om vilseledande vid examination* som syftar till att ärenden om misstänkt fusk ska hanteras enhetligt inom universitetet och att ”alla studenter, så långt som möjligt, ska få samma information om gällande regler och behandlas lika oavsett vid vilken institution eller fakultet de studerar”. Rutinen omfattar t.ex. mer förebyggande åtgärder såsom information till student, åtgärder för hantering vid upptäckt fusk i skrivningssal respektive vid upptäckt av misstänkt plagiat, institutioners hantering och utredning, anmälningsförfarandet till rektor samt rektors och disciplinnämndens hantering.¹⁵

Universitetet har även *Riktlinjer för genomförande av skriftliga prov* av vilka det framgår ansvar och skyldigheter för personal på institutioner som arbetar med genomförande av prov, instruktioner för studenter samt instruktioner för den centrala tentamenssamordningen och tentamensvakter.¹⁶ Som en följd av att examination på

¹³ Iakttagelserna bygger huvudsakligen på uppgifter som inhämtats vid intervjuer och baseras därmed på institutioners beskrivningar av det egna arbetet med att förebygga, upptäcka och hantera misstänkt fusk.

¹⁴ Mål- och regelsamling: *Rutin för hantering av misstanke om vilseledande vid examination* (UFV 2013/1411), *Riktlinjer för genomförande av skriftliga prov inklusive E-tentamina* (UFV 2018/2093), *Riktlinjer för genomförande av skriftliga prov på distans* (UFV2020/2118) och *Riktlinjer för studenternas arbetsvillkor* (UFV 2009/902, rev 2020-12-01).

¹⁵ *Rutin för hantering av misstanke om vilseledande vid examination* (UFV 2013/1411).

¹⁶ *Riktlinjer för genomförande av skriftliga prov inklusive E-tentamina* (UFV 2018/2093).

distans ökat under pandemin har även universitetet genomfört ett omfattande arbete med att ta fram *Riktlinjer för genomförande av skriftliga prov på distans*, vilka fastställdes i december 2020.¹⁷

Till de universitetsgemensamma stödjande dokumenten hör som exempel en nyligen framtagen *Vägledning vid examination på distans* som utgör ett komplement till de nya riktlinjerna och innehåller praktisk vägledning till lärare vid utformning och genomförande av examination på distans.¹⁸

I syfte att stödja institutionerna i det formella anmälningsförfarandet till rektor finns också stöd i form av en anmälningsblankett/webbformulär, som institutionerna ska använda vid anmälan av misstanke om fusk till rektor.¹⁹

Internrevisionen har under granskningen identifierat potential till förtydliganden och/eller uppdateringar i anslutning till styrande och stödjande dokument:

Vad avser *Rutin för hantering av misstanke om vilseledande vid examination*:

- Beskrivningen av rutinen för hur de s.k. tentamensvaktsrapporterna om misstänkt fusk delges institutionerna bör uppdateras för att överensstämma med rutin i praktiken; enligt uppgift från Byggnadsavdelning har rutinen i praktiken vidareutvecklats så till vida att rapporterna delges två olika personer - ansvarig lärare för tentamen samt ytterligare en person - för att uppnå dualitet i rutinen och stärka den interna styrningen och kontrollen. Internrevisionen anser att dualitet är bra men att rapporten bör delges ansvarig lärare och den som av prefekten är utsedd ansvarig för hantering av misstänkt fusk (ofta studierektorn) i kvalitetssäkrande syfte (se vidare avsnitt 4.2.1).²⁰
- Dokumentationsrutinerna vad avser institutionernas hantering och utredning av misstänkt fusk bör ses över och förtydligas, inklusive när ett fuskärende på institutionen egentligen startar, hur fuskärenden som avskrivs på institutionerna ska dokumenteras samt vad som gäller för tjänsteanteckningar och diarieföring vad avser dessa ärenden (se avsnitt 4.3.3).
- Formalisera roll/arbetsuppgifter för den som är utsedd att hantera misstanke om fusk på institutionerna (se avsnitt 4.3.4); rutinen bör lyfta fram vikten av att det vid institutionerna ska finnas en (eller flera) särskilt utsedd person med kunskap och erfarenhet från området, som kan stå för kontinuitet och enhetlighet i hantering av institutionens fuskärenden. Därtill förtydliga och formalisera vad som ingår i dennes roll och arbetsuppgifter, bl.a. att hen omgående ska informeras om att misstanke om fusk upptäckts och involveras tidigt i processen för att kunna kvalitetssäkra hanteringen, dokumentation o.s.v. Tentamensvaktsrapporterna bör även delges denne person vid rapportering av fusk från tentamenssamordningen.

¹⁷ Riktlinjer för genomförande av skriftliga prov på distans vid Uppsala universitet (UFV 2020/2118).

¹⁸ Vägledning vid examination på distans, 2020-12-01.

¹⁹ Anmälan om misstanke om vilseledande vid examination, Medarbetarportal/Undervisa/Juridik och regelverk/Fusk.

²⁰ Här avses den/de som prefekten utsett som ansvarig, kan vara studierektor, programansvarig eller annan.

- Förtydliga så att det, om möjligt, blir ännu tydligare att disciplinära åtgärder endast får meddelas av rektor och disciplinnämnd, och att denna skrivning framgår i avsnittet som rör institutionernas hantering (se avsnitt 4.3.2).
- Disciplinnämndens beslut om avstängning av student från studier bör delges samtliga institutioner som studenten studerar vid, inte bara den institution som anmält studenten för fusk, eftersom avstängningen gäller inom hela lärosätet. Enligt uppgifter från Juridiska avdelningen och Studentavdelningen förefaller rutinen i praktiken varierat över tid och har nyligen förändrats. Det bör säkerställas att samtliga berörda institutioner blir informerade och att den skriftliga rutinbeskrivningen uppdateras i linje med gällande rutin.

Vad avser *Anmälningsblanketten för anmälan om misstanke om fusk till rektor*:

- Anmälningsblanketten/webbformuläret som används vid anmälan till rektor bör med fördel kompletteras med skriftliga anvisningar för att ytterligare stödja och underlätta institutionernas handläggning, formulering av anmälan/redogörelsen för det inträffade och sammanställning av underlag som styrker anmälan.

Vidare har internrevisionen under granskningen uppmärksammat av institutioner om att det förekommer att vissa vetenskapsområden och fakulteter har egna styrdokument kopplat till handläggning av misstänkt fusk och som i något fall kommuniceras via medarbetarportalen. Av styrdokumentet framgår inte tydligt hur dessa förhåller sig till de universitetsgemensamma rutinerna och när de senast aktualitetsgranskades.²¹

4.1.2 Information riktad till studenter

Granskningen visar att informationsgivningen riktad till studenter i fuskförebyggande syfte inte är enhetlig eller samordnad inom universitetet. Universitetsgemensamt informationsmaterial med förebyggande fokus och utformat utifrån studentens perspektiv, t.ex. hur studenten kan undvika att fuska och plagiera, är begränsat.

Tydlig information till studenter om gällande regler är en grundläggande del i universitetets arbete med att förebygga fusk vid examination. I den universitetsgemensamma rutinen för hantering av fusk framhålls att ”grunden för arbetet mot fusk är att alla studenter kontinuerligt under utbildningen ges tydlig information, muntligt och skriftligt, om gällande regler”.²² Att studenter, så långt det är möjligt, ges tillgång till samma information om vilka regler som gäller, är även en förutsättning för att studenter ska behandlas lika oavsett vid vilken institution eller fakultet de studerar.

Vid intervjuerna har det framkommit att tydlig information till studenterna, vid sidan av själva utformandet av examinationsuppgifterna, även av institutionerna anses vara den viktigaste förebyggande åtgärden för att motverka fusk vid examination.

²¹ Policy för hantering av fusk - Vetenskapsområdet för Medicin och farmaci, daterade feb 2008 samt Rutiner vid misstanke om fusk, fastställda av Språkvetenskapliga fakultetsnämnden 2010-08-30, Medarbetarportalen/Undervisa/-Lärarservice vid Språkvetenskapliga fakulteten.

²² Rutin för hantering av misstanke om vilseledande vid examination (UFV 2013/1411).

Granskningen visar att informationsgivning till studenter i fuskförebyggande syfte är ett kontinuerligt arbete vid institutionerna. Intervjuerna ger dock en, i vissa delar, diversifierad bild av den informationsgivning som sker vid institutionerna.

Informationsgivning varierar både om man ser till innehåll, omfattning och på vilka sätt som informationen kommuniceras till studenterna. Information om vad som inte är tillåtet, t. ex. vad som anses vara otillåtna hjälpmedel och samarbetsformer vid viss examination och likaså konsekvenser som fusk och plagiat och disciplinära åtgärder kan medföra för studenten, uppger några institutioner är sådan information som de informerar studenterna om i lägre utsträckning. Flera av institutionerna beskriver dock att viss allmän information om regler avseende fusk och plagiat lämnas muntligt och/eller skriftligt till studenterna i samband med introduktion vid kurs-/programstart och att mer specifik information om vad som gäller ges inför examinationstillfället och i instruktionerna till tentamen/examinationsuppgiften samt vid genomgångar av hur man skriver vetenskapliga texter i anslutning till uppsatsskrivande och examensarbeten.

Hur strukturerad och enhetlig informationsgivningen är inom institutionerna varierar också. Det skiljer sig exempelvis mellan institutionerna om de har institutionsgemensam grundinformation avseende fusk och plagiat och gällande regler för området som lämnas till samtliga studenter eller om det är upp till den enskilde läraren vilken information studenterna får. Några av institutionerna som intervjuats säger att de saknar institutionsgemensam grundinformation och att det är upp till lärarna att bestämma vilken information om fusk som ges till studenterna. En av institutionerna har emellertid genomfört ett stort utvecklingsarbete för att ta fram ett institutionsgemensamt informationsmaterial – en informationsskrift kombinerad med en quiz där studenten kan testa sina kunskaper.²³

Ett par institutioner hänvisar sina studenter till informationsmaterial som andra institutioner utvecklat. Vid en institution hänvisas studenterna till och med till ett annat lärosätes webbplats med tillhörande informationsmaterial för att kunna ge studenterna bättre information och vägledning utifrån ett förebyggande perspektiv. Det andra lärosätets informationsmaterial uppges ha fördelen av att vara utformat utifrån studentens perspektiv, t.ex. hur studenten kan undvika att fuska och plagiera, samt att materialet är framtaget både på svenska och engelska, vilket gör att även internationella studenter kan ges samma möjlighet till information.

Vidare beskriver några av institutionerna ett behov av samordnad universitetsgemensam information med förebyggande fokus om vad fusk är och hur studenterna kan undvika att fuska. Den universitetsövergripande information avseende fusk och plagiat som nu erbjuds studenterna via studentsidorna på universitetets externa webbplats, upplevs av flera institutioner som att den inte, i alla delar, svarar upp emot informationsbehovet utifrån ett förebyggande perspektiv. Någon institution beskriver att de använder

²³ Utvecklingen av informationsskriften har enligt uppgift från institutionen medfört betydande kostnader för institutionen. Flera institutioner inom universitetet har genomfört arbeten för att ta fram egna informationsmaterial riktat till studenterna och det förekommer vid fler institutioner att man prövar metoder för att följa upp att informationen nått fram till studenterna, t.ex. övningsuppgifter i kombination med skriftlig försäkring.

informationen om fusk och plagiat på universitetets externa webb när misstanke om fusk redan uppstått, då studenten hänvisas dit för att delges information om den fortsatta processen och vart studenten kan vända sig vid behov av ytterligare stöd.

4.1.3 Information och kompetensutveckling riktad till lärare/personal

Granskningen visar att kompetensförstärkande insatser riktade till lärare/personal med inslag kopplat till området att förebygga, upptäcka och hantera misstänkt fusk finns inom universitetet, men kan ytterligare stärkas.

En viktig del i det förebyggande arbetet för att motverka fusk är att lärare, examinatorer, studierektorer och annan personal som arbetar med utbildning och examination har:

- kunskap om och tillämpar gällande regelverk och rutiner,
- kännedom om hur fusk och plagiat kan förhindras och upptäckas och är
- medvetna om hur de förväntas agera i händelse av upptäckt av ett misstänkt fuskfall.

Tydliga rutiner som är kända och tillämpas är därvidlag en förutsättning för att ärenden om misstänkt fusk ska hanteras enhetligt inom universitetet och för att studenter ska behandlas lika.

Till stöd i arbetet finns, som redan nämnts, styrande och stödjande dokument såsom regler och riktlinjer i universitetets mål- och regelsamling, på medarbetarportalen och på universitetets externa webbplats. Därutöver finns fortbildningsinslag på kurser för lärare där med bl.a. etikfrågor och fusk och plagiat behandlas. I exempelvis kurserna *Högskolepedagogisk grundkurs*, *Handledning av doktorander* och *Handledning av studenter* viks enskilda pass åt detta ämne ställt i relation till skrivande och examination. Kursen *Examination, bedömning och återkoppling*, där ämnet är centralt, har enligt uppgift, tillfälligt fått fördubblats på grund av ökad efterfrågan.²⁴ Inom universitetets chefsutvecklingsprogram finns dock inte ämnet på agendan.²⁵

Pandemin har bidragit till en snabb omställning till examination på distans och lett till att ett stort arbete genomförts inom universitetet för att stödja institutionerna med att omarbeta tentamens- och examinationsuppgifter för att passa digitalt format. Bland annat har, som nämnts tidigare, *Riktlinjer för genomförande av skriftliga prov på distans* med en tillhörande vägledning för lärare tagits fram, vilken fastställdes i december 2020.²⁶

Internrevisionen har under granskningen identifierat både efterfrågan och förbättringsbehov av utbildnings- och kompetensförstärkande insatser bestående av praktiskt stöd, vägledningar eller anvisningar på följande teman:

- Upptäcka misstänkt fusk: vilka verktyg/hjälpmiddel finns att tillgå, kontroller, möjligheter respektive begränsningar i verktygen.

²⁴ Enligt uppgift från Avdelningen för kvalitetsutveckling.

²⁵ Enligt uppgift från HR.

²⁶ Riktlinjer för genomförande av skriftliga prov på distans vid Uppsala universitet (UFV 2020/2118). Vägledning vid examination på distans, 2020-12-01.

- Hantering av misstänkt fusk: rutiner för hur upptäckt misstanke om fusk ska handläggas vid institutionerna, utredning och bedömning av grundad misstanke om fusk, dokumentationsrutiner, upprättande av anmälan till rektor samt lärare/examinator/studierektors (motsvarande) roller och hur de förväntas agera under processen.
- Praktisk användning av verktyg: praktiskt inriktad utbildning i hur använda, t.ex. Inspera och Urkund på bästa sätt, vilka kontroller som är inbyggda i verktygen.²⁷

Enligt uppgifter från Avdelningen för kvalitetsutveckling, Avdelningen för universitetsgemensam IT och Byggnadsavdelningen finns, som nämnts, inslag av vissa av dessa teman redan i befintliga kurser, workshops m.m. Internrevisionen har dock noterat att utbildningsaktiviteterna inte alltid framgår av universitetets internutbildningsutbud på medarbetarportalen²⁸ och det har även observerats ett visst personberoende kopplat till genomförandet. Vad avser exempelvis Inspera erbjuder Byggnadsavdelningen dess användare en två-timmarsgenomgång, där dessa frågor berörs. Hittills har, enligt uppgift, ca 400 av 1300 användare deltagit i genomgångarna. Personberoende har noterats här.²⁹

4.1.4 Bedömning

Av granskningen framgår att fuskförebyggande information och det sätt den ges på skiljer sig mellan institutionerna. Då universitetsgemensamt informationsmaterial riktat till studenter med förebyggande fokus är begränsat, har det lett till att vissa institutioner har utvecklat egna material. Detta bedömer internrevisionen, utifrån ett universitetsövergripande perspektiv, varken vara effektivt eller förenligt med god hushållning av statens medel.

Tydlig information till studenterna är en väsentlig förebyggande åtgärd för att motverka fusk och det är utifrån ovanstående, angeläget att prioritera utveckling av ett universitetsgemensamt informationsmaterial. På så sätt skulle inte bara verksamheten kunna effektiviseras, utan även ge studenterna möjlighet till samma information.

Då det under granskningen även framkommit att hanteringen av misstänkt fusk inom universitetet i vissa delar skiljer sig åt mellan institutionerna och att de universitetsgemensamma rutinerna, i vissa delar, inte tillämpas på ett enhetligt sätt, så ser internrevisionen ett behov av att ytterligare stödja institutionerna i arbetet genom, t.ex. vägledningar och förstärkta kompetensutvecklingsinsatser.

Internrevisionen ser i övrigt ett behov av vissa förtydliganden och/eller uppdateringar av styrande och stödjande dokument enligt avsnitt 4.1.1.

²⁷ Inspera är universitetets system för synkron digital examination och Urkund är ett plagiatkontrollsystem.

²⁸ Medarbetarportalen/Din anställning/Kompetensutveckling/Kurser och seminarier.

²⁹ Enligt uppgift från Byggnadsavdelningen. Personberoende så till vida att utbildningstillfällen genomförs i den utsträckning den person som svarar för användarstöd i Inspera hinner med, då denne håller i utbildningstillfällena. Det förekommer dock enligt uppgift även att Inspera-användare väljer att inte ta del av den utbildning som erbjuds.

4.2 Upptäcka misstänkt fusk

Internrevisionen har under granskningen haft ett endast översiktligt fokus avseende detta område men lämnar noteringar enligt följande.

4.2.1 Centraliserad tentamenssamordning – salstentamen i egen regi

Granskningen visar att den centrala tentamenssamordningens service utnyttjas i hög utsträckning. Vid någon av de granskade institutionerna anordnas dock regelmässigt salstentamina i egen regi.

Universitetets centrala tentamenssamordning är en viktig del av universitetets arbete för att både motverka och upptäcka misstänkt fusk vid skriftlig tentamen. Den centrala tentamenssamordningen, som organisatoriskt tillhör Byggnadsavdelningen vid universitetsförvaltningen, erbjuder institutionerna service genom att anordna salstentamen i centrala tentamenslokaler och ansvara för schemaläggning, tentamensvakter och transport av provuppgifter och svar.³⁰ Under ett ”normalt” år genomförs ca 145 000 examinationer i de sju centrala tentamenssalarna.³¹

Att anlita den centrala tentamenssamordningen är fördelaktigt både utifrån ett förebyggande och upptäckande kontrollperspektiv, genom tentamenssamordningens enhetliga rutiner och de kontroller som tentamensvakterna utför under pågående tentamen. Enhetligheten i rutiner och kontroller är även en fördel utifrån perspektivet likabehandling av studenter. Tentamensvaktsgruppen består av sju fastanställda tentamensvakter och ett 70-tal timanställda. Av de instruktioner som styr tentamenssamordningen framgår de rutiner och kontroller som tentamensvakterna utför under skrivningar, bl.a. ID-kontroll före och under pågående skrivning, kontroll av medförda hjälpmedel och tillhörigheter som förts in salen, förvaring av mobil i värdeförvaringsskåp, toalettbesöksrutiner, regelbunden genomsökning av toaletter, rondering i salen o.s.v. Ett annat exempel på en av de fuskförebyggande rutinerna är att det endast är tillåtet att använda sig av de färgade papper med universitetsstämpel som tillhandahålls i salarna (alternerar mellan olika färger).³²

Granskningen visar att den centrala tentamenssamordningens service utnyttjas av samtliga institutioner som intervjuats under granskningen och framhålls av flera som en viktig del av det fuskförebyggande arbetet. Endast en av institutionerna beskriver att de fortfarande regelmässigt anordnar salstentamen i egen regi inom vissa av institutionens ämnen. Anledningen till detta uppges vara bl.a. att de fortsatt enligt invanda rutiner då de har tillgång till egna lämpliga lokaler. Vid dessa tentamenstillfällen är, enligt institutionen, ansvarig lärare eller någon av institutionens doktorander tentamensvakt.

³⁰ Riktlinjer för genomförande av skriftliga prov inklusive E-tentamina (UFV 2018/2093).

³¹ Uppgift från Byggnadsavdelningen. Totalt 1250 tentamensplatser i de sju centrala tentamenssalarna.

³² Riktlinjer för genomförande av skriftliga prov inklusive E-tentamina (UFV 2018/2093), bl.a. avsett 3 och 5 samt bilaga 4 Instruktion för Byggnadsavdelningens tentamenssamordning.

När den centrala tentamenssamordningen upptäcker misstänkt fusk ska tentamensvakten enligt rutinen skriva en rapport över det inträffade och sända den till läraren som är ansvarig för tentamen.³³ Rutinen har dock, enligt uppgift från Byggnadsavdelningen, i praktiken vidareutvecklats så till vida att rapporten delges två olika personer – ansvarig lärare och ytterligare en person (ofta kursadministratören) - för att uppnå dualitet i rutinen och stärka den interna styrningen och kontrollen. Internrevisionen anser att dualitet är bra men att rapporten bör delges ansvarig lärare och den person som av prefekten är utsedd ansvarig för hantering av misstänkt fusk (ofta studierektorn) för att understryka vikten av ärendet och så hen kan kvalitetssäkra den fortsatta hanteringen.³⁴

4.2.2 Plagiatkontroll

Granskningen visar att det inom universitetet är frivilligt att använda plagiatkontrollsystem. Riktlinjer och annan vägledning för användning av plagiatkontrollsystem saknas. Det finns heller ingen samlad bild av i vilken utsträckning Urkund används inom universitetet.

En annan central åtgärd som syftar till att upptäcka misstänkt fusk är användande av ett plagiatkontrollsystem. Inom Uppsala universitet erbjuds institutionerna det upphandlade plagiatkontrollsystemet Urkund. Urkund bygger på olika metoder för s.k. textmatchning och gör textjämförelser för att hitta likheter i studentens examinationsuppgift jämfört med andra digitala källor. Inskickade dokument, t.ex. skriftliga inlämningsuppgifter, PM, hemtentor, examensarbeten och uppsatser kontrolleras mot olika källor bl.a. förlagsmaterial/e-böcker, internet/webb (öppna rapporter) och äldre studentmaterial som tidigare laddats upp till Urkund av andra studenter. Urkund jämför texten och rapporterar likheter till läraren. Urkund kan dock inte avgöra om det föreligger plagiat eller ej utan läraren måste analysera och bedöma de matchningar systemet rapporterat. Genom att kommunicera till studenterna att plagiatkontroll görs erhålls även en förebyggande kontrolleffekt.³⁵

Internrevisionen har noterat att användningen av plagiatkontrollsystem är frivilligt inom universitetet. Det finns heller inga riktlinjer för användningen, t.ex. inga formella krav på att plagiatkontroll, så långt som möjligt, genomförs för examensarbeten och uppsatser. Vad gäller det praktiska användandet av Urkund väljer läraren om den specifika examinationsuppgiften ska plagiatkontrolleras via Urkund och det krävs då att läraren manuellt, vid t.ex. varje prov, måste klicka i/ställa in att plagiatkontroll ska ske.

Flera institutioner av de som intervjuats framhåller Urkund som ett mycket bra stöd i arbetet med att upptäcka plagiat och även otillåtet samarbete och att de därför använder det i hög utsträckning inom institutionen. Några nämner att det är en fördel att analysresultatet från Urkund utgör ett ”objektivt” underlag (även om det kräver analys och bearbetning av läraren) och därigenom utgör stöd för läraren i dialogen med studenten. En institution anger att de har den interna rutinen att Urkund ska användas

³³ Rutin för hantering av misstanke om vilseledande vid examination (UFV 2013/1411).

³⁴ Det kan vara någon annan än studierektorn som prefekten utsett som ansvarig, t.ex. programansvarig.

³⁵ Medarbetarportalen/Undervisa/E-lärande/Plagiatkontroll.

men att det i praktiken kan skilja sig åt mellan olika lärare, bl.a. beroende på att vissa upplever det arbetsamt att analysera och tolka resultaten från Urkund.

Det har också framkommit att begränsningar kopplat till Urkund påverkar institutionernas användning. Exempelvis i form av begränsningar avseende källor och informationstyper som Urkund inte klarar av att matcha mot och till följd av att Urkund kräver att inlämningen måste ske i visst format (word, pdf). Fem institutioner uppger att deras användning påverkas av sådana begränsningar, då deras examinationer som exempel innefattar bilder, foton, programkod, formler, andra alfabet, handskrivna texter/beräkningar (tar foto vid hemtentamen) och äldre litteratur som inte är digitaliserad, vilket inte Urkund kan hantera/matcha mot. Inom en av dessa institutioner används flera olika kompletterande webbaserade lösningar för plagiatkontroll, då institutionen har behov av lösningar som klarar matchning mot programkod.

4.2.3 Bedömning

Granskningen visar att den centrala tentamenssamordningens service förefaller utnyttjas i hög utsträckning av de institutioner som ingått i granskningen. Att utnyttja tentamenssamordningens tjänster bedömer internrevisionen som fördelaktigt utifrån ett förebyggande och upptäckande kontrollperspektiv, men även utifrån ett likabehandlingsperspektiv.

Vad avser anordnande av salstentamen i egen regi generellt, så ser internrevisionen en risk utifrån likabehandlingsperspektivet, då det kan vara svårare för en enskild institution att svara upp mot den kontrollnivå, både förebyggande och upptäckande, såsom det formuleras i universitetets riktlinjer för skriftliga prov.

Vidare anser internrevisionen att tentamenssamordningens rutin för rapportering av misstänkt fusk bör förändras så till vida att den s.k. tentamensvaktsrapporten även delges den som är utsedd ansvarig för hantering av misstänkt fusk vid institutionen (den prefekten delegerat till, ofta studierektorn) för att understryka vikten av ärendet och så att hen kan kvalitetssäkra den fortsatta hanteringen.

Beträffande plagiatkontroll visar granskningen att användning av plagiatkontrollsystem är frivilligt inom universitetet. Vid de institutioner som ingått i granskningen förefaller emellertid plagiatkontrollsystemet Urkund användas i hög utsträckning, när så är möjligt med hänsyn till begränsningar. Att universitetet saknar en samlad bild av institutionernas användning av Urkund och att det saknas riktlinjer för användning av plagiatkontrollsystem bedömer internrevisionen dock kan medföra risk utifrån att studenter ska behandlas likvärdigt. Internrevisionen ser ett behov av att följa upp nyttjandet av plagiatkontrollsystem i stödjande- och utvecklingssyfte samt att överväga upprättande av riktlinjer och praktisk vägledning för användningen. Det bör här i anslutning även undersökas om det är möjligt att förenkla användandet av Urkund via möjlighet till automatisk förinställning och därigenom underlätta för institutionerna.

4.3 Hantera misstänkt fusk

4.3.1 Enhetliga handläggningsrutiner

Granskningen visar att rutinerna för hantering av misstänkt fusk är olika och varierar mellan och ibland även inom institutionerna. Det framgår vidare att det skiljer sig åt när ansvarig (ofta studierektor/motsvarande) får information om att misstanke om fusk upptäckts och i vilken grad hen blir involverad i eventuell utredning.

Misstankar om fusk vid examination ska hanteras i enlighet med bestämmelser i högskoleförordningen och i enlighet med de universitetsgemensamma interna rutinerna för hantering av misstanke om vilseledande vid examination.³⁶

Universitetsgemensamma rutiner är viktiga för att misstänkt fusk vid examination ska hanteras, utredas och bedömas på ett likartat sätt och för att ”alla studenter, så långt som möjligt, ska få samma information om gällande regler och behandlas lika oavsett vid vilken institution eller fakultet de studerar”.³⁷

En ytterligare förutsättning för att studenterna ska kunna behandlas lika är också att handläggningsrutinerna och gällande regler är kända av lärare, examinatore, studierektorer, tentamensvakter och annan personal som arbetar med utbildning och examination samt att de tillämpas på ett enhetligt sätt inom universitetet.

Internrevisionen har gjort följande noteringar som kan påverka enhetligheten i hanteringen av misstänkta fuskärenden och i förlängningen kan innebära risk att studenter inte behandlas på ett likartat sätt inom universitetet:

- Vid intervjuerna framkom att enhetliga rutiner och arbetssätt för att hantera och utreda misstänkt fusk saknas vid ett par av institutionerna. Handläggningsrutinerna kan skilja sig åt mellan olika avdelningar, ämnen eller program. Det har också framkommit exempel som indikerar att de rutiner som institutionen har, inte tillämpas i praktiken inom alla delar av institutionen. Ett argument för det senare har varit att det tar tid att inarbeta enhetliga rutiner – ”många fortsätter att göra som de alltid gjort”.
- Det varierar om och när studierektorn/ansvarig för att hantera fusk får kännedom och information om att misstanke om fusk har upptäckts. Det har framkommit exempel på när studierektor först i efterhand fått kännedom om att examinatorn och läraren efter kontakt med studenten kommit överens om särskild hantering i form av t.ex. extra uppgift eller omtentamen. Internrevisionen har även noterat exempel på att studierektor i vissa fall inte känner till/blivit informerad om hur konstaterad misstanke om fusk, som upptäckts vid salstentamen, har hanterats inom institutionen.³⁸

³⁶ 1-3, 9 §§ 10 kap. högskoleförordningen (SFS 1993:100) och Rutin för hantering av misstanke om vilseledande vid examination, UFV 2013/1411.

³⁷ Rutin för hantering av misstanke om vilseledande vid examination, UFV 2013/1411.

³⁸ Av Rutin för hantering av misstanke om vilseledande vid examination, UFV 2013/1411, framgår ”Examinator ska vid konstaterad misstanke om fusk omgående informera prefekt (eller studierektor om denne har fått detta delegerat till sig)”. Enligt samma rutin ska, om misstänkt fusk upptäcks i skrivningssal, skrivningsvakten ”underrätta ansvarig

- Bland de intervjuade institutionerna varierar i vilken grad studierektorn är involverad i utredning och bedömning om huruvida det finns en grundad misstanke om försök till fusk eller ej. Granskningen uppvisar ett spektrum av varianter. Från att studierektorn driver utredningen och är delaktig under hela hanteringskedjan, ser till att ärendet dokumenteras löpande och upprättar den formella anmälan, till att studierektorn i lägre grad är involverad och där studierektorns kvalitetssäkring av hanteringskedjan inte framgår lika tydligt.

Att studierektorn/ansvarig informeras och involveras direkt efter upptäckt av ett misstänkt fuskfall, framhålls av ett par av institutionerna som en av de viktigaste åtgärderna för att ett ärende ska komma in i hanteringskedjan initialt och som i förlängningen borgar för kvalitetssäkrad handläggning och enhetlig hantering av studenterna.³⁹

4.3.2 Utredning av grundad misstanke om försök till fusk

Granskningen visar att utredningsrutinerna vid institutionerna varierar både mellan och inom institutioner. Intervjuer indikerar även att det kan förekomma att institutioner under vissa omständigheter själva hanterar grundad misstanke om fusk inom institutionen istället för att anmäla till rektor.

Grundad misstanke om försök till vilseledande vid examination ska enligt högskoleförordningen och universitetets interna rutiner skyndsamt anmälas till rektor.⁴⁰

Den utredning som måste göras för att bedöma och avgöra om det finns en grundad misstanke om försök till fusk i ett enskilt fall ska, enligt universitetets rutin, genomföras av institutionen. Utredningen inleds med att läraren, som själv upptäckt eller informerats om upptäckt av misstänkt fusk, tillsammans med examinator ska avgöra om det finns en *konstaterad misstanke* om fusk. Vid t.ex. plagiat innefattar detta att bedöma och ta ställning till om det handlar om försök till vilseledande/otillåtet plagiat (juridisk fråga) eller om det är fråga om otillräcklig självständighet, slarv eller missförstånd (pedagogisk fråga) och att arbetet således inte når upp till kraven i kursmålen. Om misstanke om fusk konstateras ska examinatorn informera prefekt eller studierektorn/ansvarig för att hantera misstänkt fusk (vid delegation) och i nästa steg påbörja utredning för att avgöra om det finns en *grundad misstanke* om försök till vilseledande. Utredningen om grundad misstanke inkluderar i regel samtal med

lärare” samt ”skriva rapport om det inträffade, vilken ställs till den lärare som är ansvarig för tentamen”, ”läraren ska omgående diskutera saken med examinator” och examinator ska informera prefekt/studierektor (i enlighet med ovan). Internrevisionen har följt upp några s.k. tentamensvaktsrapporter, som den centrala tentamenssamordningen upprättat och förmedlat till institutionerna, i syfte att se om och hur de har hanterats vidare inom institutionen. Granskningen visar att det förekommer tentamensvaktsrapporter som förefaller avse konstaterad misstanke om fusk som studierektorerna enligt uppgift inte känner till/har fått kännedom om.

³⁹ Studierektorn/den vid institutionen som prefekten utsett till ansvarig för arbetsuppgifter kopplat till fusk och anmälan av disciplinärenden är tänkt ska ha kunskap och erfarenhet av regler och rutiner och stå för kontinuitet och kvalitetssäkring genom enhetlig och korrekt hantering. Att denne person informeras och involveras initialt vid upptäckt kan verka stödjande för läraren som upptänkt fusk och därmed även minska risken för att fusk ”ses mellan fingrarna” och inte utreds enligt gällande rutiner.

⁴⁰ 9 § 10 kap. högskoleförordningen (SFS 1993:100). Rutin för hantering av misstanke om vilseledande vid examination, UFV 2013/1411.

studenten, för att informera om misstanken och höra studentens förklaring till det inträffade, och kompletteras ibland även med andra utredningsåtgärder.⁴¹

Vid granskningen har det framkommit att det vid ett par institutioner upplevs både arbetsamt och i vissa fall svårt att utreda och bedöma om grundad misstanke föreligger. Det har även framgått att det på vissa håll uppfattats otydligt vad som ingår i institutionens utredningsansvar och vad som utreds centralt av universitetsförvaltningen efter att institutionen har anmält ärendet vidare till rektor/disciplinnämnd. Intervjuerna indikerar även att det förekommer att institutioner under vissa omständigheter hanterar grundad misstanke om fusk inom institutionen.

En institution beskriver vid intervjun att de under vissa omständigheter hanterar grundad misstanke om fusk inom institutionen genom samtal och skriftlig varning, istället för att anmäla ärendet vidare till rektor. Internrevisionens granskning omfattar, som tidigare nämnts, inte att granska de bedömningar av misstänkt fusk som institutioner, rektor eller disciplinnämnd gjort. Den dokumentation som internrevisionen tagit del av kopplat till ovan nämnda ärenden indikerar dock på att det förekommer att skriftliga varningar utdelats till studenter även på institutionsnivå.⁴²

En annan institution beskriver, om än i mer generella ordalag, att hantering av grundad misstanke om fusk kan förekomma inom institutionen istället för att ärenden anmäls vidare till rektor. Detta då utredningsarbetet, av vissa lärare, uppfattas betungande eftersom utredning av uppsåt och bevisbördan faller på läraren/institutionen samt att konsekvenserna blir allvarliga för studenten i det fall ärendet anmäls vidare och disciplinnämnden beslutar om avstängning.

Internrevisionen vill understryka att grundad misstanke om försök till fusk ska anmälas till rektor och enligt bestämmelserna i högskoleförordningen är det endast rektor och disciplinnämnd som får meddela disciplinära åtgärder såsom varningar.

Juridiska avdelningen bistår vid behov med stöd till institutionerna, men någon centralt framtagen vägledning med praktiskt stöd för institutionernas handläggning, utredning och bedömning av grundad misstanke om försök till fusk finns inte.⁴³ Om det t.ex. är så att institutionerna ska eller inte ska förhålla sig till olika typer av förmildrande omständigheter i sina beslut huruvida de ska anmäla ett ärende vidare till rektor eller ej, så bör detta förtydligas för institutionerna så att hanteringen blir enhetlig inom universitetet.

Internrevisionen har i sammanhanget även noterat att det i den universitetsgemensamma rutinens avsnitt som rör disciplinnämndens hanteringsrutiner, finns en skrivning om att institutioner inte får vidta någon egen disciplinär åtgärd mot den misstänkte studenten, varken under utredningstiden eller efter disciplinnämndens beslut. Att disciplinära åtgärder, såsom exempelvis varning, endast får meddelas av rektor och disciplinnämnd

⁴¹ Rutin för hantering av misstanke om vilseledande vid examination, UFV 2013/1411.

⁴² Enligt dokumentation från institutionen har som exempel varning meddelats studenter (tre studenter på A-nivå, två på B-nivå och tre inom masterprogram) för plagiering i skriftliga inlämningsuppgifter och parafasering i PM på grund av förmildrande omständigheter såsom ringa omfattning och hälsoskäl. Ärendena avser perioden 2018-2020.

⁴³ Exempelvis vägledning med praktiskt stöd för institutionernas handläggning, utredning och bedömning av grundad misstanke om försök till fusk, inklusive praxis, ramar för tolkning utifrån vanligt förekommande fall/omständigheter eller när anmälan alltid ska ske respektive sällan behöver göras, om det finns förmildrande omständigheter som institutionerna ska förhålla sig till eller liknande.

och inte får utdelas av institutioner bör dock, mot bakgrund av de iakttagelser som gjorts under granskningen, med fördel ytterligare kommuniceras samt förtydligas i rutinens avsnitt som avser institutionens hantering.⁴⁴

4.3.3 Dokumentation

Granskningen visar att institutionerna skiljer sig åt rörande hur och om dokumentation från de ärenden som avskrivs av institutionerna bevaras. Internrevisionen har noterat ett behov av att förtydliga vilka dokumentationsrutiner som ska tillämpas.

Den universitetsgemensamma rutinen för hantering av misstänkt fusk ställer i vissa delar krav på dokumentation under utredningen av misstänkt fusk. Den utredning som institutionen genomför för att avgöra om det finns en grundad misstanke om försök till fusk, inkluderar i regel samtal med studenten och kompletteras ibland med andra utredningsåtgärder. Enligt den universitetsgemensamma rutinen bör varje kontakt med olika parter i ärendet bevaras i form av tjänsteanteckningar. Utredningen resulterar antingen i stärkt misstanke om grund för fusk, då en formell anmälan görs till rektor, eller så avskrivs misstanke om fusk. I det fall ärendet avskrivs ska en tjänsteanteckning göras avseende hur ärendet hanterats vid institutionen.⁴⁵

I samband med intervjuerna har internrevisionen även bett att få ta del av tjänsteanteckningar och annan dokumentation avseende ärenden för vilka institutionerna har avskrivit misstanke om fusk och som inte anmälts vidare till rektor.⁴⁶ Detta bl.a. i syfte att se om kontakter med olika parter under utredningen samt själva avskrivningen är dokumenterad i tjänsteanteckningar. Intervjuerna och granskningen av dokumentation från avskrivna ärenden visar att dokumentationsrutinerna delvis skiljer sig åt. Exempel på olikheter i dokumentationsrutiner som observerats är:

- Dokumentation avseende avskrivna ärenden, i form av tjänsteanteckning och beslut om att ärendet avskrivits och varför, diarieförs i institutionens egen diarieserie i W3D3 (noterades vid endast en av institutionerna som intervjuats).
- Tjänsteanteckningar eller annan dokumentation om hur avskrivna ärenden har hanterats eller kontakter med parter under utredningen finns inte dokumenterade eller bevarade alls (noterades vid en institution).
- Tjänsteanteckningar och/eller annan dokumentation finns bevarade men diarieförs inte (noterades vid fyra institutioner) och en institution uppger att rutinen varierar inom institutionen.

⁴⁴ Rutin för hantering av misstanke om vilseledande vid examination, UFV 2013/1411.

⁴⁵ Rutin för hantering av misstanke om vilseledande vid examination, UFV 2013/1411. När institutionen gör en formell anmälan om misstanke om fusk till rektor, är rutinen att anmälan ställs till rektor, sänds till universitetets centrala registratur som diarieför ärendet i universitetsförvaltningens diarieserie i W3D3.

⁴⁶ Fokuserat på ärenden de senaste två åren. Internrevisionen har även följt upp dokumentation vad avser hur ett antal ärenden som upptäckts av tentamensvakter vid salstentamen (och som rapporterats till kursansvarig lärare via s.k. tentamensvaktsrapporter) har hanterats vidare inom institutionen.

- Dokumentation av hur institutioner hanterat de s.k. tentamensvaktsrapporterna, d.v.s. misstänkt fusk som uppmärksammats av och rapporterats från tentamensvakter vid salstentamen, där ärendet inte anmälts vidare till rektor finns i vissa fall bevarande, i andra inte.

Under granskningen har det även framkommit att dokumentationsrutinen, såsom den är beskriven i den universitetsgemensamma rutinen, inte uppfattas helt tydlig, vad gäller när ett fuskärende på institutionen egentligen startar samt om fuskärendena som utreds på institutionen och avskrivning av sådana, ska diarieföras i institutionens diarieserie och om då tjänsteanteckningar från utredningen ska föras till det diarieförda ärendet.⁴⁷ Internrevisionen ser därför ett behov av att dokumentationsrutinerna ses över och förtydligas.

4.3.4 Bedömning

Granskningen visar att institutionernas rutiner för hantering, utredning och dokumentation av misstänkt fusk i vissa avseenden varierar mellan och inom institutioner, och i viss mån även skiljer sig från de universitetsgemensamma rutinerna.

Internrevisionen ser en förbättringspotential avseende enhetlig hantering samt tillämpning av rutinerna inom universitetet, då detta är en förutsättning för att studenter, i så stor utsträckning som möjligt, ska kunna behandlas lika oavsett var inom universitetet de studerar. Efter gjorda iakttagelser är det internrevisionens bedömning att universitetet bör stödja och underlätta för institutionerna i det arbetet, genom exempelvis kompetensförstärkande insatser, praktiskt stöd och vägledning vad avser handläggning, utredning och bedömning av grundad misstanke om försök till fusk.

Internrevisionen anser vidare att det finns ett behov av att ytterligare formalisera och förtydliga roll och arbetsuppgifter för den/de som är utsedda att hantera misstanke om fusk på institutionerna. I *Rutin för hantering av misstanke om vilseledande vid examination* anser internrevisionen att det bör framgå att det vid institutionerna ska finnas en (eller flera) särskilt utsedd person med kunskap och erfarenhet från området, som kan stå för kontinuitet och enhetlighet i hantering av institutionens fuskärenden. Därtill bör förtydligas vad som ingår i dennes roll och arbetsuppgifter, bl.a. att hen omgående ska informeras om att misstanke om fusk upptäckts (inklusive tentamensvaktsrapporterna från tentamenssamordningen) och involveras tidigt i processen för att kunna kvalitetssäkra hanteringen, dokumentation o.s.v. Att den ansvarige (ofta studierektorn) informeras och involveras direkt efter upptäckt av ett misstänkt fuskfall ser internrevisionen som en viktig åtgärd ur kontrollsynpunkt, då det kan vara ett sätt att

⁴⁷ Enligt Förvaltningslagen (2017:900) 27 § gäller för tjänsteanteckningar att ”en myndighet som får uppgifter på något annat sätt än genom en handling ska snarast dokumentera dem, om de kan ha betydelse för ett beslut i ärendet.”. Enligt uppgift från registraturen är det en utarbetad rutin vid Uppsala universitet att en upprättad handling, t.ex. en tjänsteanteckning, som tillför sakuppgift till ett ärende vid myndigheten ska registreras i ärendet i myndighetens diarium. Att det i dokumentationsrutinerna står att varje kontakt med olika parter i ärendet bör bevaras i form av tjänsteanteckningar, kan då underförstått tolkas som att diarieföring ska ske av institutionerna.

säkra att sådana ärenden ska komma in i hanteringskedjan initialt, vilket i förlängningen borgar för kvalitetssäkrad handläggning och enhetlig hantering av studenterna.

Därtill ser internrevisionen ett behov av att, i samma rutin som ovan, se över och förtydliga avsnittet som rör dokumentationsrutiner för institutionernas hantering och utredning av misstänkt fusk, inklusive hur fuskärenden som utreds men avskrivs på institutionerna ska dokumenteras (och när ett fuskärende startar) samt vad som gäller för tjänsteanteckningar och diarieföring vad avser dessa ärenden.

Det är i det här sammanhanget värt att framhålla vikten av att rutiner så långt det är möjligt utformas på sådant sätt att de förenklar och underlättar institutionernas arbete. En upplevd ökad ”byråkratisering” i det fall rutiner upplevs leda till en mer komplicerad hantering på institutionsnivå kan snarare öka risken att rutinerna inte tillämpas.

Mot bakgrund av att indikation framkommit att det kan förekomma att varningar utdelas på institutionsnivå, ser internrevisionen det som angeläget att det kommuniceras tydligare att disciplinära åtgärder endast får meddelas av rektor och/eller disciplinnämnden.

4.4 Uppföljning

4.4.1 Uppföljning och erfarenhetsutbyten i lärandesyfte

Granskningen visar att det finns förbättringspotential vad gäller uppföljning och erfarenhetsutbyten i lärandesyfte kopplat till området hantering av misstänkt fusk.

Uppföljning och erfarenhetsutbyten i stödande- och lärandesyfte bidrar till att ge underlag för vidareutveckling och förbättring av universitetets rutiner och är därför en viktig del av den interna styrningen och kontrollen.

Juridiska avdelningen sammanställer på årlig basis statistik över disciplinärenden anmälda till rektor, inklusive beslut och påföljd fastställda av rektor och disciplinnämnd. En åtgärd som vidtogs till följd av att antal anmälningar om misstänkt fusk kraftigt ökade under pandemin 2020, och för att stödja lärarna under dessa förhållanden, var de utvecklingsinsatser som genomförts för att ta fram riktlinjer och vägledning för skriftliga prov på distans (hemtentamen).

Utöver den statistksammanställning som Juridiska avdelningen gör har internrevisionen i tillägg även efterfrågat universitets- och/eller områdesövergripande uppföljningar, analyser eller erfarenhetsutbyten. Det har då framkommit att det sporadiskt och i begränsad omfattning förekommit att frågor om fusk, försök till fusk och hantering av detsamma diskuterats inom ramen för vissa områdens/fakulteters prefektmöten, studierektorskonferenser samt vid programkommittéer. Det har dock inte identifierats att några övergripande uppföljningar, t.ex. av hur rutiner och gällande regler tillämpas, har gjorts vare sig av universitetsförvaltningen eller vid vetenskapsområdena. Från intervjuerna framkommer dock från flera håll ett behov av stöd i form av mer strukturerade erfarenhetsutbyten, forum för dialog och samordning och en kontaktpunkt

att adressera utvecklingsbehov och upplevda brister till. I intervjuerna ges det uttryck för många gånger likartade problem och frågeställningar som inte förefaller fångas upp på ett rationellt sätt.

4.4.2 Bedömning

Granskningen visar att uppföljning och strukturerade erfarenhetsutbyten i lärandesyfte är begränsat. Internrevisionen noterar att det inte görs någon samlad uppföljning och analys över området, utöver årlig sammanställning av statistik över anmälda disciplinärenden. Exempelvis görs ingen uppföljning av att universitetets rutiner och gällande regler tillämpas. Det är internrevisionens bedömning att en mer strukturerad form av samlad uppföljning och analys, erfarenhetsutbyten och riktad kompetensutveckling skulle kunna bidra till en mer enhetlig hantering av misstänkt fusk och i förlängningen likvärdig hantering av universitetets studenter.

5 Sammanfattande bedömning och rekommendationer

Internrevisionen har granskat och bedömt om den interna styrningen och kontrollen är betryggande vad avser processen för hantering av misstänkt fusk vid examination. Granskningen har särskilt inriktats mot att undersöka vilka rutiner universitetet har för att förebygga, upptäcka och hantera misstänkt fusk, hur rutinerna tillämpas samt vilken uppföljning universitetet har av efterlevnaden av rutiner och regler inom området.

Tydliga regler och rutiner som är kända och tillämpas, är en förutsättning för att ärenden om misstänkt fusk vid examination ska hanteras enhetligt och att studenter behandlas likvärdigt oavsett vid vilken institution de studerar. Granskningen visar dock att tillämpningen inte är enhetlig inom universitetet, att den, i vissa delar, avviker från de universitetsgemensamma rutiner och riktlinjer som finns samt att uppföljning av tillämpningen är begränsad. Därmed anser internrevisionen risken för att studenter inte behandlas likvärdigt är påtaglig.

Under granskningen har noterats att institutionerna i flera fall saknar och efterfrågar stöd i sitt arbete med att förebygga och hantera misstänkt fusk. Bland annat saknas etablerade eller återkommande fora för uppföljning och erfarenhetsutbyte i vilka, gemensamma arbetsätt kan utvecklas. Det finns även en efterfrågan när det gäller stödande dokument för att ytterligare underlätta institutionernas arbete. Stöd av sådana slag kan bidra till en mer enhetlig hantering av misstänkt fusk inom universitetet och behandling av studenter oavsett vid vilken institution de studerar.

Avsaknad av universitetsgemensamt stöd, i form av informationsmaterial riktat till studenter, med fuskförebyggande fokus och utformat utifrån studentperspektiv, har exempelvis lett till att institutioner, i flera fall och med konstaterat stora kostnader som följd, utvecklar eget material. I detta ser internrevisionen en risk för suboptimering och mindre god hushållning med statens medel. Internrevisionen har dock noterat att flera vällovliga universitetsgemensamma initiativ har tagits under de senare åren bland annat

för att stärka kunskapen om e-lärande, digitala tentamina och examination på distans, men att ett behov av det slag som nämnts ovan kvarstår.

Mot bakgrund av genomförd granskning bedömer internrevisionen att det finns ett förbättringsbehov. För att förbättra enhetligheten i hanteringen, regelefterlevnaden och att studenter, i så hög grad som möjligt, ska behandlas likvärdigt rekommenderar därför internrevisionen rektor att:

- Inventera institutionernas informationsbehov och säkerställa att universitetsgemensamt informationsmaterial utvecklas och görs tillgängligt för institutioner.
- Stödja institutionerna i arbetet genom kompetensförstärkande insatser såsom internutbildning och praktisk vägledning, avseende bland annat handläggning, utredning och bedömning av grundad misstanke om försök till fusk.
- Etablera uppföljning och fora för erfarenhetsutbyten i lärandesyfte och för att skaffa kännedom om tillämpning av rutiner och eventuella utvecklingsbehov.
- Förtydliga och uppdatera styrande och stödjande dokument i enlighet med vad som framförts i avsnitt 4.1.1.

Madelene Norsell

Internrevisor/granskningsledare

Sven Jungerhem

Internrevisionschef